

ART NOUVEAU ÜSLUBUNUN ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ :
ZİRAAT BANKASI İSTANBUL - KARAKÖY ŞUBESİ HİZMET BİNASI

Yrd. Doç. Dr. Ali Murat AKTEMUR*

Özet

XIX. yüzyılın ikinci yarısından, XX. yüzyılın başlarında “Birinci Ulusal Türk Üslubu”nun ortaya çıkışına kadarki süreç içerisinde, Karaköy ve çevresinde de Batı mimarlık kültürünün izlerini yansıtan mimari örnekler inşa edilmiştir. Ekseriyetle bankalar ve iş hanlarının oluşturduğu bu sivil mimarlık örneklerinde, Batı üslubunun izleri ve yansımaları, Neobarok, Neoklasik, Neo-Gotik, Art Nouveau ve Eklektik üsluplar içerisinde verilmiştir.

Bunlardan Art Nouveau üslubunun en önemli temsilcisi, Karaköy’deki Ziraat Bankası Hizmet Binasıdır.

Anahtar Kelimeler : Karaköy, Art Nouveau, Ziraat Bankası, Üslup.

**An Important Representative of Art Nouveau Style : Service Building
of İstanbul Karaköy Ziraat Bank**

Abstract

From the second half of XIX. th century to the on set of XX th century, when the first national Turkish style has occurred, the samples reflecting the traces of Western Architectural Culture have been built in Karaköy and its neighbourhood. Generally, in these civil architectural samples formed by the bank and closed-street, the reflections and traces of this style have been given in the styles of Neobarok , Neo-Classic, Neo-Gothic, Art Nouveau and Eclectic.

Most important representative of Art Nouveaus Style between those is service buildings of İstanbul Karaköy Ziraat Bank.

Keywords : Karaköy, Art Nouveau, Ziraat Bank, Style.

Yapı, Yeni Galata Köprüsü ile Eminönü’nden Karaköy yönüne geçildiğinde, doğuda rıhtım üzerinde yer alır (101 ada, 8 parsel).

* Sanat Tarihiçi - Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi.

Karaköy Meydanı'nda, özellikle deniz yönüne bakan cephesi ve heybetli heykelleri ile dikkatleri üzerinde toplayan yapının üzerinde tarihine ilişkin herhangi bir veri mevcut değildir. Ülkemizdeki yetersiz arşivleme ve yurt dışında bulunan arşivlerde de II. Dünya Savaşı'nın tahripleri yüzünden yapı ile ilgili ayrıntılı bir tarih bulunamamıştır¹. Yapının inşa tarihi hakkında en belirgin ifade; "T.C.Ziraat Bankası Karaköy Şube Binası tahminen, 1912-1914 yıllarında Avusturya Bankası olarak Karaköy Meydanı'nda inşa edilmiş altmış yıllık bir yapıdır" ifadeleri ile, **Arkitekt** Dergisi'nin bina ile ilgili makalesindedir². Kaynak belirtilmeyen bu makalede, tahmini olarak ileri sürülen yapım tarihinin kesinliğini ortaya koymak ise ancak eldeki fotoğraf ve kartpostallarla mümkün olmuştur. Buna göre ilk önce yapının kuzeye bakan arka cephesinde, Kemankeş Sokağı'nın diğer tarafında bulunan bir mescit, bu tarih araştırmasına yardımcı olmuştur. 1905 tarihinde, daha önce inşa edilmiş bir çift katlı yapı üzerine yeni sanat üslubu etkileriyle İtalyan Mimar **R.D'Aronco** tarafından inşa edilen bu ahşap mescit, 1958 tarihli Karaköy Meydanı genişletme çalışmalarına kadar tüm aynı açıdan çekilen fotoğraflarda yer alarak banka yapısının en azından 1905 tarihinden sonra yapıldığını doğrulamaktadır (Foto.: 1).

Elde bulunan fotoğraflara göre bir diğer kesin kanıt ise, Galata Köprüsü'ne dayalı olarak ortaya sürülebilmektedir. Bilindiği gibi, 1911 yılına kadar ahşap yol kaplaması ile hizmet veren köprü, 1912 yılında gerek parke kaplaması gerekse strüktür ve çevre düzeni ile yenilenmiştir. Araştırma için derlenen fotoğraflar arasında bulunan, çekim tarihi tam bilinmeyen ve dönemin ünlü fotoğrafçı ikilisi **Sebah** ve **Joaillier** tarafından cam levhalara aktarılmış ve tamamen banka binasını konu alan iki fotoğraf levhasının birincisinde, o zamanların eski Galata Köprüsü yer almaktadır³. Aynı levhada banka yapısının çatı saçak üzeri beton korkuluklarının da henüz bulunmadığı göze çarpmaktadır. İkinci levhada ise tamamen inşası bitirilmiş yapı ile birlikte yeni Galata Köprüsü ve çevre düzenlemesi görülmektedir. Bütün bunlardan yapının Galata Köprüsü'nün söz edilen 1911-1912 yılları arasındaki yenilenmesi tarihlerine çok yakın bir zaman

¹ A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 90.

² ANONİM, "T.C.Ziraat Bankası Karaköy Şubesi", **Arkitekt**, C. 43, S. 359, İstanbul 1975, s. 100-103.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 91.; M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226.

³ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 101.

diliminde inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bankanın Karaköy Meydanı'na bakan, giriş portalı üzerindeki boşluğa kabartma şekilde yerleştirildiği görülen “**Wiener Bank Verein**” yazısının Türkçesi (Viyana Banka Şirketi)'dir. Böylece mimarı ve kesin inşa tarihi belli olmayan yapının inşa edildiğinde bir Avusturya banka kuruluşu tarafından kullanıldığı hatta inşa ettirildiği sonucuna varılabilir⁴. Kaynaklarda yapı, “Galata Köprüsü'nün çok yakınında Avusturyalılar'ın yaptırdığı Viyana Bankası adını taşıyan banka binası” olarak tanımlanmaktadır⁵. Yapı Ziraat Bankası'ndan önce, son olarak bir Fransız bankası olan “**Banque Française Des Pays D'Orient**” kuruluşunca kullanılmıştır⁶.

1944 yılında T.C.Ziraat Bankası'na geçen yapı, Ziraat Bankası'nın mülkiyetine geçmeden önce bir süre de Tütün Rejisi (Tekel İdaresi) olarak kullanılmıştır. Yapı, 1975 yılında büyük bir revizyon geçirmiştir. Bu revizyonla, özellikle iç mimarisi özgünlüğünü büyük oranda yitirmiştir⁷.

Günümüzde T.C.Ziraat Bankası tarafından kullanılan yapının kabul gören yapım tarihi, **1910-1912** yıllarıdır⁸.

Yapı inşa edildiği arazinin tasarımı yansıması sonucu, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru daralan bir plan düzeni göstermektedir (Çiz.: 1). Muhtemelen dönemin imar yönetmeliğine uygun olarak bitişik düzende ve parselin tamamı üzerinde çözümlenen yapı, kuzeydoğu yönünde yan parselle birleştiği sağır duvar dışında her cephede ve her katta pencerelere sahip, dışa dönük bir plan anlayışında tasarlanmıştır.

⁴ A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 93.; M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226.

⁵ M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 93.

⁶ A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 96.; M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226-227.

⁷ M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 227.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 137.

⁸ A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 138.; M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 227.; A.M.AKTEMUR, **Karaköy'de Batı Üslubunda Yapıtılmış Sivil Mimarlık Örnekleri** (A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2006, s. 106-107.

Yapıldığı dönemin banka yapılarına benzer şekilde giriş kapılarında bir müşteri kabul holü bulunan binanın üst katlarında planın orta aksı boyunca uzanan bir koridorun iki yanında sıralanmış çeşitli çalışma mekanları bulunmaktadır. Yarısı toprak altında kalan bodrum katında ise, kasa daireleri ile su deposu, ısıtma, trafo gibi çeşitli makine daireleri mevcuttur. Bodrum kat, bugün de benzer işlevlerle değerlendirilmektedir.

Yapının zemin katı, gerek malzeme, gerekse kullanım düzeni açısından diğer katlara göre daha fazla değişikliğe maruz kalmıştır. Giriş katının tam ortasında yer alan müşteri kabul holü, holü çevreleyen kolon dizisiyle zemin kat üzerindeki asma kat, merkezi bir plan tasarımı göz önüne sermektedir. Zemin kata yapının güneybatı cephesinde bulunan ve kaldırım kotundan başlayan mermerden beş basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Girişten geçtikten sonra bir kısmı müşteri kabul salonuna açık bulunan, giriş holüne ulaşılır. Ancak, bugün giriş holünün tam ortasında 1.82 x 2.02 x 2.28 m.lik ara bölmesiyle biri içeri, diğeri dışarı doğru açılan 1.85 x 2.20 m. ebatlarındaki iki ayrı çift kanatlı kapıdan oluşan alüminyum iskeletli bir cam kapı sistemi daha bulunmaktadır. Bu kapı sistemi, giriş holünün bütünlüğünü tamamen ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Giriş holü, 3.39 x 4.84 m. ölçülerinde olup dikdörtgen tasarımıdır. Giriş holünün güneydoğu köşesinde hol duvarının, yapının ana taşıyıcı kolonlarından birine kadar uzatılmayıp, 1.10 m. eninde bir boşlukla bir geçiş sağlayacak şekilde kısa kesilmesiyle oluşan bir ara bölme ile 4.92 x 5.17 m. boyutlarındaki merdiven sahanlığına ulaşılmaktadır. Müdür muavini odası bu sahanlığa bitişiktir. Odanın dış cephe köşesi yuvarlak dönmektedir ve bu köşe dönmesine uygun tarzda pencere açıklığına sahiptir.

Her ne kadar hizmet bankolarıyla bölünmüşse de giriş holünden geçilen müşteri kabul salonunu, 13.39 x 17.40 m. ölçülerinde tek bir geniş dikdörtgen mekan olarak değerlendirmek gerekir. Bugün yandaki ek binanın giriş kapısında olduğu gibi eski yapının planına dahil edilmesiyle iyice özgürlüğünü kaybeden ve hiçbir ara bölmesi bulunmayan müşteri kabul salonunun en önemli özelliği, binanın iç taşıyıcı sistemini oluşturan on adet kolonun çevresinde gelişmiş olmasıdır. Ön ve arka cephelerde dörder tane olmak üzere toplam sekiz penceresi bulunan salonun zemini, personel kullanım alanlarında halı, onun dışında mermer, duvarları ise tamamen ahşap lambri ile kaplıdır.

Mekanın tavanları ise, bu katın tamamında görüldüğü gibi modüler beyaz renk alçı asma tavanla kaplanmıştır. Yapının asma katına, zemin kattaki merdiven sahanlığının devamındaki merdivenle ulaşılır. Genel olarak zemin katla benzer özellikler içeren asma kat planındaki en büyük farklılık, iç taşıyıcı kolonlar

arasında kalan dikdörtgen şekilli orta kısım döşemesinin kaldırılarak müşteri kabul holü bekleme bölümü üzerinde boşluk ile bir galerinin oluşturulmuş olmasıdır. İkinci bir farklılık da, asma kat tavan yüksekliğinin 2.66 m. ile çok basık tutulmuş olmasıdır. Giriş katında olduğu gibi asma katta da döşeme kirişlerini saklamak amacıyla modüler asma tavan kullanılmış olması gerçek tavan yüksekliğini gizlemektedir. Asma katın diğer kaplama malzemeleri de giriş katlarında kullanılanlarla tamamen aynı özellikleri göstermektedir.

Merdivenlerden çıkılıp sola, kuzeybatı yönüne dönüldüğünde ilk ulaşılan mekan bir bekleme bölümüdür. Bir tarafı galeriye doğru açık olan, 3.66 x 3.66 m. ölçülerindeki kare planlı bekleme bölümünün dışı bir pencere ile açıldığı görülmektedir. Alt kattaki giriş holünün tam üzerinde yer alan mekanın yanında da aynen alt katta olduğu gibi bir müdür muavini odası yer almaktadır. 4.41 x 5.58 m. ölçülerindeki dikdörtgen planlı odanın, biri koridora, diğeri de bankoların arkasına açılan 1.00 x 2.15 m. ölçülerinde iki ayrı kapısı mevcuttur. Ayrıca her iki cephe duvarında da birer penceresi bulunan odanın bir benzeri de, yapının güneydoğu köşesinde yer almaktadır. Merdiven sahanlığına bitişik bu odanın diğerinden farkı, 4.83 x 5.04 m. ölçülerinde oluşu ve yuvarlak dönen dış cephe köşesinde bir ikinci penceresinin bulunmasıdır. Bütün bunların yanında her iki odanın da müşteri bankoları arkasına bakan kuzeydoğu duvarlarının cam ve ahşap doğramadan yapılmış şeffaf bölmeler olması, bu mekanların dışarıdaki müşteri servisleriyle olan görsel bütünlüklerini de sağlamış olmaktadır.

Asma katın geri kalan kısmı, ortadaki galeri boşluğunu saran, 13.58 x 17.42 m. ölçülerinde “U” planlı bir mekan olarak tanımlanabilir. Fakat bu katta da yan ek binanın olduğu gibi eski binaya eklenmesiyle, planın özgünlüğü epeyce bozulmuştur. Bugün sonradan ilave edilen bu ek bina, “U” şeklindeki mekanın veya yapının uzun kenarları boyunca ve galeri boşluğu ile arasında 1.40 m. eninde bir açık koridor oluşturacak şekilde yerleştirilmiş ahşap bankolarla, müşteriler için bir ikinci kabul salonu olarak kullanılmaktadır. Ön ve arka cephelerde dörder tane olmak üzere toplam sekiz penceresi bulunan ilave mekanla birlikte, bu katın tamamında da özgün kullanımla ilgili hiçbir iz kalmamıştır.

Birinci normal kat, güney kenarının geri çekilip bir teras oluşturulmasıyla daralan ilk kattır. Bu ve bundan sonraki katları da genel olarak binanın orta uzun aksı boyunca yer alan bir koridor ve bu koridora açılan mekanlar oluşturmaktadır. Ayrıca birinci normal kat gerek malzeme, gerekse kullanım açısından yapının en iyi korunmuş katıdır. Zira bu katın müdür odası dışındaki mekanlarının tamamı korunarak kullanılmıştır.

Bu kattan itibaren yapının güneybatı köşesinde merdiven sahanlığı yer almaktadır. Merdivenlerin önünde bulunan açık koridor, asansör kapısının açıldığı bir merdiven sahanlığı niteliğindedir. Merdiven sahanlığının güneydoğusunda, terasa açılan kapılı bir pencere doğraması dikkati çeker. Teras doğuya doğru daralan parselin, planda neden olduğu asimetrikliği gidermek ve muhtemelen üst katlara yansıtılmamak ve üstte dik açılı bir kütle yaratmak amacıyla yapının ön cephesi boyunca doğuya doğru daralarak uzanmaktadır.

Merdiven sahanlığının diğer ucu, 2.17 x 86 cm. boyutlarında bir kapı ile geçilen, 1.66 x 3.66 m.lik bir kısa koridora bağlanmaktadır. Koridorun güneybatı duvarında, merdiven sahanlığına bitişik bekleme odasına açılan, 0.90 x 2.38 m. ölçülü bir kapı yer alır. Bekleme odası yaklaşık 3.80 x 3.80 m. ölçüleriyle kare planlıdır. Bekleme odasından başlayarak bu katın güneybatı kenarını oluşturan yan yana mekanların birinden diğerine, bitişik duvarlarında bulunan kapılar vasıtasıyla geçilebilmektedir.

Merdiven sahanlığının devamında bulunan kısa koridorun sonundaki, 0.82 x 2.38 m. ölçülü kapı, yapının kuzeybatı köşesindeki müdür odasına aittir. Müdür odasının her iki dış cephe duvarında da birer pencere yer almaktadır.

Birinci katın orta uzun aksı boyunca uzanan ana koridora, merdiven sahanlığının devamında bulunan kısa koridorun kuzeydoğu duvarındaki geçitten ulaşılmaktadır. 1.45 m. eninde ve 13.18 m. uzunluğundaki ana koridor, bir dikdörtgen oluşturacak şekilde yerleştirilmiş iç taşıyıcı kolonlar düzeninin, kuzeybatı iç kenarı boyunca yer almaktadır. Koridorun kuzeybatı duvarında sırasıyla kullanılmayan bekleme odası, müfettiş ile genel müdür odalarının özgün kapıları ve buna bağlı olarak yerden kapı üstü seviyesine kadar ahşap lambri kaplı yüzey görülürken, karşı tarafında toplantı odasını koridordan ayıran camlı ahşap bölme duvar bulunmaktadır. Bu ahşap bölme duvarının üzerinde ise toplantı odasına ait iki adet giriş kapısı yer almaktadır.

Ana koridorun kuzeybatı duvarının 0.86 x 2.37 m. ölçülerindeki ilk kapısı, kullanılmayan bekleme odasına açılmaktadır. 3.14 x 5.26 m. ebatlarındaki kullanılmayan bekleme odasının, her iki yan duvarına bitişik müdür odası ve müfettiş odası mekanlarına açılan iki kapısı mevcuttur.

İkinci normal kat, mekan bölünmeleri açısından bir alt katla, yani birinci normal katla büyük benzerlikler göstermektedir. Birkaç değişiklik dışında, tüm duvarlar alt kat duvarları üzerine gelmekte ve bu katta da aynı mekan ölçülerine rastlanmaktadır. Böylece kat planını alt katta izlenen sıra ile incelediğimizde merdiven sahanlığından başlayarak ilk üç mekanın boyutları bakımından yine alt

katla aynı olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca merdiven sahanlığının yanındaki mekanın bu katta olan kullanımı, müdür yardımcısı odası olarak değiştirilmiş ve mekanın tek giriş kapısının boyu da küçültülmüştür. Kısa koridorun sonundaki vezne para sayım odasına açılan 0.90 x 2.21 m.lik kapı ise arkasına dolap konarak işlemez hale getirilmiştir.

Kısa koridorun kuzeydoğu duvarındaki ana koridor geçidine bu katta bir kapı yerleştirilmiştir. 0.90 x 2.25 m. boyutlarındaki kapıdan ana koridora geçildiğinde, koridorun sonundaki merdiven basamaklarıyla, bu katta daha yüksek kalan yan ek binaya geçiş sağlandığı görülmektedir. Ana koridorun kuzeybatı duvarında görülen 0.89 x 2.16 m. ebatlarındaki ilk kapı da, arkasına eşya konarak işlemez hale getirilmiştir. Bu kapı diğer işlemez hale getirilen kapı gibi vezne para sayım odasına açılmaktadır. Bu her iki kapısı da işlemez durumdaki mekana, bitişikteki ana vezne odasından açılan bir kapı ile ulaşılabilir. Koridorun aynı duvarındaki 0.89 x 2.12 m. ölçülerindeki ikinci kapıdan ana vezne odasına girildiğinde, 3.18 x 5.12 m. ölçülerinde dar bir mekanla karşılaşılır. Bu mekan, dış cepheye tek bir pencere ile açılmakta ve vezne para sayım odasına bitişik güneybatı duvarının ortasında 0.90 x 2.04 m. ebatlarında özgünlüğünü yitirmiş bir kapısı bulunmaktadır.

Ana vezne odasından geçilen, 5.76 x 9.05 m. boyutlarındaki para sayım bölümü, binanın bu kattaki kuzeybatı köşesini oluşturmaktadır.

Ana koridorun kuzeybatı duvarındaki iki kapıdan, ilki müdür muavini odasına açılır, diğeri ise, muhasebe arşivine açılmaktadır. Dış cephe duvarlarında birer pencereleri bulunan mekanlardan, müdür muavini odası, 3.03 x 5.74 m. boyutlarında olup dikdörtgen planlıdır. Bitişikteki ana vezne odasıyla büyük benzerlikler gösterir. Bu kat ana koridorunun kuzeyindeki son oda, muhasebe arşivi olarak kullanılan, 4.59 x 5.73 m. boyutlarındaki odadır. Bu oda, aynı zamanda yapının köşesini oluşturmaktadır.

Üçüncü normal katta yapının bütün normal kat planlarında görülen ana koridorun daha kuzeye kaydırılması, özellikle mekan boyutları konusunda değişikliklere neden olmuştur. Merdiven çıkışının tam karşısında yer alan ve merdiven sahanlığına açılan, 0.89 x 2.20 m. ölçülerindeki ilk kapı, 0.96 x 1.18 m. boyutlarındaki dikdörtgen planlı bir geçiş bölümüne açılır. Buradan 0.90x2.15 m. ölçülerindeki diğer bir kapı ile de, 2.53 x 2.44 m. ölçülerindeki personel servisi odasına ulaşılmaktadır. Sözü ettiğimiz geçiş bölümünün güneydoğusundaki 0.69 x 2.14 m. ölçülerindeki bir kapı ise, teras çatıya çıkan özgün merdivenin altında yer alan, bu nedenle tavanı eğik olan 0.96 x 2.32 m. boyutlarındaki depoya

açılmaktadır. Merdiven sahanlığı duvarının güneyindeki 0.82 x 2.18 m. ölçülerindeki kapı, eski teras çatıya ulaşımı sağlayan özgün mermer merdiven basamaklarına açılmaktadır.

Bugünkü çatı katı, tarihi binaya 1975 yılı yenileme ve ek bina inşaatı esnasında ilave edilmiştir⁹. Bu nedenle çatı katının yapının genel plan şeması ve özgün mimarisi ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.

Art Nouveau üslubunun yaygın olduğu dönemlerde inşa edildiği (1910-1912) anlaşılan yapının cepheleri, bu dönem özelliklerini ortaya koymaktadır (Foto.: 2). Zira, cepheler binanın kabul gören inşa tarihine uygun olarak mimarinin tam bir kimlik arayışı içinde bulunduğu, XX. yüzyıl başlangıcı ürünü olduğunu ortaya koymaktadırlar. Şöyle ki, yapı her ne kadar görkemli denebilecek cephelere sahip olsa da, daha tam olgunlaşmamış bir mimari dönemin eseri olarak görünmektedir. Cephede yer alan, bir takım özel süsleme elemanlarının anlamlarını ise, yaptırılan banka kuruluşu ile ilgili çeşitli simge ve isteklerde aramak gerekir.

Bina cepheleri genel olarak değerlendirildiğinde, ilk başta giriş katı ile üzerindeki asma katın, bantlı duvar örgüsü görünümü bir yüzeyle, diğer kat cephelerinden tümüyle koparıldığı ve bir kaide bölümü haline getirildiği dikkati çekmektedir. Her cephede ve her kat seviyesinde, kat tavan yüksekliğine göre boyu değişen pencerelere sahip olan yapının, giriş katı ve asma katında da aynı durum söz konusudur. Giriş ve asma kat seviyesinden sonra güneybatı (giriş) cephesi ve batı (arka) cepheleri çıkıntılar yaparak yükselen yapının güneydoğu (deniz) cephesinde ise cephe geri çekilerek geniş bir terasın gerisinden devam ettirilmiştir. Ayrıntılar göz ardı edilirse yapının her üç cephesi de aynı mimari karaktere sahiptir. Cepheler bir sıra, üzeri kemerli yüksek pencere ve üzerinde iki sıra alçak dikdörtgen pencereden sonra yapıyı çepeçevre dolaşan konsollarla bezeli bir saçakla son bulmaktadır. Yapının pencere aralarındaki düz düşey bantlarla güçlendirilmiş cephesini sınırlayan bu saçakın üzerinde ise, betonarme bir korkuluk dizisi görülmektedir.

Yapının deniz(güneydoğu) cephesi (Çiz.: 2), yaklaşık 1.70 m. yüksekliğinde düz bir subasman duvarından sonra başlamaktadır. Batı yönünden ikinci ve dördüncü pencere parapetlerinin hemen ekseninde iki adet havalandırma bacası girişi ile doğuda muhtemelen geçmişte kömür girişi olarak kullanılan bir adet geniş

⁹ A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 135.; M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 227.

kapaklı penceresinin yer aldığı subasman duvarının hemen üzerinde, yatay bantlı ve taş duvar görünümlü sade yüzey dikkati çeker. Bu hat, giriş kat ve asma katın dikdörtgen formlu pencerelerini birbirinden ayırır. Daha yukarıda, pencere üstlerinden cepheyi kuşatan süslemeli geniş bir bant yer alır. Konsollar arasındaki bitkisel motifler ve iç-içe silmelerle dekore edilen bu bant, antik dönem ön cephesinde yer alan friz kuşağını andırır. Deniz cephesinin bu kısmı, daha sonra dar bir saçak ve üzerindeki terası çevreleyen beton bir korkulukla sona ermektedir. Beton korkuluk, aynı zamanda yapının heykellerini de taşıyan ve alttaki cephenin dolu kısımları üzerine denk gelen korkuluk babaları ile aralarındaki beton elemanlardan meydana gelmektedir.

Daha önce değindiğimiz gibi, ilk iki kattan sonra bir terasla geri çekilen cephe, diğer üç kat boyunca kendi içinde bir düzen sergileyerek devam etmektedir. Her iki köşede yine taş duvar görünümü ve iki kademeli dişler yaparak öne doğru çıkan iki simetrik düşey banta sahip yapının bu bantlarının üçüncü kat seviyesinde birer kartallı arma bulunmaktadır (Foto.: 3-4). Bu düşey bantların arasında yer alan üç sıra pencerenin ilk sırası, iç-içe silmelerden yuvarlak kemerli yüksek pencerelerden oluşurken, bir üst sırada söveleri hafif dışa taşkın dikdörtgen formlu pencereler yer alır. Söz konusu pencerelerin aralarındaki boşluklarda askı çelenk, furuş gibi çeşitli süsleme elemanları kabartma tekniği ile işlenmiştir. Yine ikinci sıra pencerelerin her iki üst köşesi kenarlarına da birer adet taşıyıcı olmayan, süslemeye yönelik akant yaprağı bezemeleriyle işlenmiş konsollar yerleştirilmiştir. Alttaki dikdörtgen pencerelere göre daha kısa olan üçüncü sıra dikdörtgen pencereler ile ikinci sıra arasında ise düz yatay bir bantın bulunduğu gözlenir. Bu bantın üzerinde yapının orijinalinde yapıtıcı banka kuruluşu Avusturya Bankası'nın isminin yer aldığı kabul edilir¹⁰. Yapının deniz cephesi, dar bir düz yatay banttıan sonra, sade konsollar ile aralarındaki kasetlerden oluşan bir saçak ve üzerindeki küçük sütunlardan meydana gelen beton bir korkuluk dizisiyle sona ermektedir.

Güneybatı (Giriş) Cephesi: Yapıyı çepeçevre dolanan ve deniz cephesinden yuvarlak bir dönüşle gelen subasman duvarı, zemindeki kot farkından dolayı kuzeybatı yönüne doğru yüksekliği azalarak devam etmektedir. Diğer cephelere göre üzerinde bulunan plasterlerin (gömme sütunların) kaideleri ve tam ortada yer

¹⁰ M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 139.

alan merdiven basamakları ile daha hareketli bir görünüme sahip olan subasman duvarı üzerinde iki kat yüksekliğinde taş duvar örgüsü izlenimi veren yüzey yer alır. Giriş cephesinden bakıldığında, üzerindeki terası taşıyan ve binanın bütününe ek bir kütle olarak algılanan bu kısmın, cephe düzeni açısından, deniz cephesinden pek farkı yoktur.

Güneybatı yönünde yapının esas kütlelerini oluşturan cephe, subasman duvarından itibaren altı adet konik başlıklı sütun ile başlamaktadır. İlk kat ile üzerindeki asma kat yüksekliği boyunca köşelerde ikişer ve arada birer adet olmak üzere cepheyi üç eşit parçaya bölen sütunların gerilerindeki duvarda altlı üstlü dikdörtgen formlu pencereler yer alır. Yükseklikleri deniz cephesinden gelen pencereler ile bir uygunluk gösteren pencerelerin genişlikleri arttırılmıştır. Ayrıca sütunların arasındaki orta alt bölüm, önündeki basamaklarla birlikte bir ana giriş kapısı olarak tasarlanmıştır. Bu cephede de yatay düz bant, giriş ve asma kat pencerelerini ikiye bölmektedir. Bu bant deniz cephesinde olduğu gibi yine yapının ilk sahibi Avusturya banka kuruluşunun özgün kullanımında “**Wiener Bank Verein**” yazısının daha küçük boyutta yer aldığı yüzeydir. Bantın yazı olması gereken düzleminin üst kenarında dış sırası bezeme ögesinin silme olarak yer aldığı dikkat çekmektedir.

İlk iki kat penceresinin hemen bitiminde, cepheye yarılmasına kadar gömülü vaziyette bulunan altı sütunun korint başlıkları üzerindeki geniş bir saçak yer almaktadır (Foto.: 5). Sütunların başlıklarına denk gelen konsollar ile aralarındaki bitkisel bezemeli bantlardan oluşan bu saçak, antik Yunan ve Roma tapınaklarının arşitravlarını ve Rönesans yapılarının klasik saçak düzenlerini akla getirmektedir. Bu geniş saçığın üzerinde, sık yerleştirilmiş ve küçük tutulmuş konsollar ve aralarındaki kasetlerden oluşan dar bir saçığı, terasın beton korkulukları takip eder. Güneybatı cephesinin bu Neoklasik etkili kaide bölümünün üzerinde de, deniz yönünde olduğu gibi bir bütünlük sergileyen cephe düzeni görülür. Deniz cephesiyle aynı cephe özelliklerini sergileyen bu cephenin tek farkı, düşeyde dört yerine üç sıra pencerenin bulunması ve son kat pencerelerinin ikişer ikişer gruplandırılmış altı adet tek kanatlı dar pencereden oluşmasıdır. Bu cephenin de köşelerinde deniz cephelerinin köşelerinde olduğu gibi, askı çelenk, kâse ve bir geminin ön bölümünde kanatlarını açmış vaziyette duran aşırı plastik şekilde işlenmiş kartal kabartmasından oluşan ve bir arma niteliğini taşıyan kompozisyon yer alır.

Kuzeybatı (Arka) Cephe: Yapının arka cephesi, diğer cephelere nazaran çok daha sadedir. Diğer cepheler gibi düz bir subasman duvarıyla başlayan cephenin

beş düşey sıra penceresinin kuzeydoğudan ikincisinin altında bodrum kat eski girişi yer almaktadır. Binanın deniz cephesi düzen ve oranlarını hatırlatan arka cephenin alt bölümü, sade dikdörtgen konsollar ile kasetlerden oluşan dar bir saçak ile sona ermektedir. Diğer cepheler gibi alt sırada iç-içe silmelerden yuvarlak kemerli pencereler yer alır. Bu pencerelerin öne taşkın kilit taşları iç-içe silmelerden volüt biçiminde işlenmiştir. Bunların üzerinde daha alçak tutulmuş dikdörtgen forumlu pencereler yer alır. En üstte de düz bir yatay banttıan sonra, yine güneybatı cephesinde olduğu gibi ikişer ikişer gruplanmış dar pencerelerden meydana gelen pencere düzeni söz konusudur. Bu cephe de, iç-içe silmelerin oluşturduğu saçığın üzerindeki beton korkuluklarla son bulmaktadır.

Taş duvar örgüsü cepheye yapıştırma olarak, düz duvar sathına hareket kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Bu kaplamayı giriş kat ve üzerindeki asma kat yüksekliği boyunca tüm cephelerde görmek mümkündür.

Asma kat pencereleri üzerinde, sarak ve trigliflerin oluşturduğu dekorasyon söz konusudur. Saraklar dikdörtgen bir çerçeve içindeki tek bir yatay dal üzerindeki beş grupta toplanan yapraklar ve her grupta iki adet yemiştın oluşmaktadır. Sarakta kullanılan yaprak ve yemişlerin nitelikleri tam olarak anlaşılmasa da, kaynaklarda buradaki sarak için, “defne yapraklı süsleme bordürü” tanımlaması yapılmaktadır¹¹.

Sarak aralarındaki konsol olarak nitelendirilebilecek triglif öğeleri, yivli benzerlerinden farklı olarak dikdörtgen bir çerçevenin iç uzun kenarları boyunca uzanan iki yivden oluşturulmuştur. Üzerindeki balkon saçaklarına destek olan kademeli bir payanda dışı taşıyan triglif bezeme öğesinin alt ucu ise, bilinen trigliflerde olduğu gibi bir şerit ve buna asılı yedi adet dış sırasından oluşmaktadır.

Yapının güneydoğu cephesinde bulunan teras beton korkuluklarının her iki kenarında batıda kadın, doğuda ise erkek olmak üzere iki adet insan heykeli yer almaktadır (Foto.: 6-7). Heykellerin her ikisi de, sağ ve soldan yere tek dizleri üstüne çömelmiş ikişer adet erkek çocuk heykeli ile sarılmış durumdadır. Tek kollarıyla arkadan heykelleri saran uzun saçlı erkek çocuk heykelleri ayrıca omuzlarında yine büyük heykellerle kendilerini arkadan çepeçevre saran, çeşitli yaprak ve çiçeklerden oluşan bir çeşit askı çelenk taşımaktadırlar. Çocukların arasında dimdik ayakta durarak bir kompozisyon oluşturan heykellerden kadın olanının üzerinde, uzun bir elbise bulunmaktadır. Kısa ve düzenli saçları bulunan kadın heykelinin sağ elinde, üzerine iki halka geçirilmiş bulunan yuvarlak kesitli kısa bir çubuk görülmektedir. Her iki elini de göğüs seviyesine kadar kaldırmış

¹¹ M.CEZAR, XIX. Yüzyıl Beyoğlusu, İstanbul 1990, s. 226.

olan heykelin sol eli bir cisim tutuyormuş gibi gözükyorsa da bu el boştur veya zamanla tuttuğu cisim kırılmıştır. Yüz ve vücutları tamamen güneydoğu yönüne çevrili olan heykellerden kadının bakışları doğrudan karşıya yönlendirilmiş olmasına rağmen, erkek olanının bakışları yere doğru olacak şekilde başı hafifçe öne doğru eğilmiş durumdadır. Önü ip kuşakla bağlı uzun düz bir elbise taşıyan az saçlı, uzun gür sakallı erkek heykeli de, her iki elini göğüs seviyesine kadar kaldırmış ve sağ elinde bir çekiç sol elinde ise bir keski tutmaktadır. **M. Cezar** bu heykelleri, “birisi kadın, diğeri erkek heykeli olan bu heykeller, sanayi ve ticareti temsil etmektedir” ifadeleriyle yorumlamıştır¹². Fakat Cezar’ın bu tanımlamasını hangi temellere dayandırıldığını açıklamaması, hatta heykellerden hangisinin sanayi hangisinin de ticareti temsil ettiğini belirtmemesi, heykellerin kimliğini aydınlığa kavuşturamamıştır. Bazı kaynaklar bu heykellerin mason localarının kutsal kadın ve erkek kişisi, “dul kadın” ile oğlu “Hiram Usta” olduğunu ileri sürmektedirler. Aynı kaynaklar yine, “dul kadının çocukları, masonları ifade eder” sözleri ile, tüm mason locaları üyelerinin kutsal dul kadını sembolik anneleri olarak kabul ettiklerini ve bu iki kutsal kişi etrafında birleştiklerini ortaya koymaktadırlar¹³.

Yapının deniz ve giriş cephelerindeki yuvarlak kemerli birinci normal kat pencereleri ile ikinci kat pencereleri arasında yer alan askı çelenkler, iki bölümden meydana gelen bir bezeme ögesidir. Sarak bezemesinde olduğu gibi, defne yaprağı ve meyvalardan oluşan askı çelenklerin ilk bölümü, birinci normal kat pencerelerinin kemerli üst kısmının ortasında yer alan bir triglif süslemesinin iki yanına ucu püsküllü kurdelelerle bağlanmışlardır. Pencere kemerinin üzerini örtercesine iki yana sarkan bu simetrik askı çelenkler, birer sarkık kısımları olacak şekilde yuvarlak başlı çivilere kurdeleler yardımıyla ortalarından tekrar tutturulmuşlar ve sonra serbest bırakılarak kemer alt seviyesinde bitirilmişlerdir (Foto.: 8). Askı çelenklerin bağlı bulunduğu triglif bezemesi ise, dört adet yiv ve altında yine dört adet damlacıktan oluşturulmuştur.

İkinci askı çelenk motifi, ilk askı çelenk bezemesinin hemen üzerindeki pencerenin altında bulunan dikdörtgen bir çıkıntının iki yanından çıkmaktadır. Alttaki benzeri gibi simetrik düzeni ile, iki askı çelenk yuvarlak başlı çivilere ortalarından tutturulmuş ve sonra uçları serbest bırakılarak kemerli pencere

¹² M.CEZAR, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1990, s. 226.

¹³ Bkz. H. YAHYA, **Yahudilik ve Masonluk**, İstanbul 1987, s. 134.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 147.

üzerindeki triglif üst seviyesinde bitirilmiştir. Bu Antik Yunan ve Roma mimarlığı kökenli, XIX. yüzyıl seçmeci üslup ürünü askı çelenk bezeme ögesinde, yeni sanat akımının eseri yuvarlak başlı çivi motiflerinin askı olarak kullanılması, cephedeki **eklektik** anlayışı yansıtmaktadır.

Yapının deniz ve giriş cephelerindeki ikinci normal kat pencerelerinin her iki üst köşesine, antik Yunan ve Roma mimarlığı kökenli, birer adet akant yaprağı (kenger yaprağı) bezemesi yerleştirilmiştir.

Yapının güneydoğu ve güneybatı cephelerinin üst köşelerinde, ikişer adet arma yer alır. Her dört arma da aşağıdan ağız kenarı boncuk dizisi, gövdesi ise tekrar eden bezemelerle yivlendirilmiş birer kase ile başlamaktadır. Her iki kenarından birer ve alt kısmından iki olmak üzere ucu püsküllü kurdeleler sarkan kasenin içinden, her iki yana simetrik akant yaprakları uzanmaktadır. Bunun üstünde ise, yaprak ve yemiştan olduğu bilinen askı çelenk bezemesi, iki ucu kaseden sarkan kurdeleler seviyesine kadar dimdik incek şekilde iki yuvarlak başlı çivi üzerine asılmıştır.

Giriş cephesinin güney ve deniz cephesinin doğu köşelerinde yer alan, birbirinin aynısı iki arma, kabaca ahşap bir geminin baş üstüne tünemiş bir kartalı göstermektedir. Geminin her iki küpeştesinin dış yanında uçan birer martı yer almaktadır. Güverteden sarkan halatlar ve birkaç tanımsız eşya ile birlikte baş üstü tahtasına pençelerini geçirerek kanatlarını açmış kartalın başı sola çevrilidir.

Giriş cephesinin kuzey ve deniz cephesinin batı köşelerinde yer alan diğer iki armada ise, geminin yerini enlem ve boylamlara ayrılmış bir dünya almıştır. Kürenin tam ortası, yatay bir kuşakla sarılmış ve üzerine eşit aralıklarla biri tam ortaya gelecek şekilde, yedi adet altı kollu yıldız yerleştirilmiştir. Daha yukarıda kürenin üst ortasından çıkan köşeli bir çubuk ve buna dolanmış birbirlerine sarılı iki yılan görülmektedir. Yılanların her iki yanında birbirinin aynı ikişer adet cisim görülmektedir. Bu cisimlerden biri telefon veya telgraf direğinin üst kısmını anımsatırken, diğeri yuvarlak halkaya asılmış ipli bir eşya izlenimini vermektedir. Yılanların sarılı bulunduğu çubuk ise en yukarıda bir mihveri taşımaktadır. Arma, mihverin her iki yanından çıkan açılmış kartal kanatlarının eklenmesi ile diğer armaya benzer bir şekilde son bulmaktadır.

Heykellerde olduğu gibi, armaların da hangi nedenlerle yapının cephe bezemesinde kullanıldığı veya hangi anlamı ifade ettiği açıklığa kavuşturulamamıştır. Armaların alt kısımlarında görülen akant yaprağı, kase ve askı çelenk bezemeleri dışında, armaların herhangi bir geçmiş mimari üslup ile açık şekilde ilgisi bulunmamaktadır. Fakat çeşitli mason cemiyeti kaynaklarında kartal,

yılan, mihver, küre, altı kollu yıldız gibi öğeler kutsal semboller arasında gösterilmektedir¹⁴.

Yapının güneybatı (giriş) cephesinde bulunan altı adet sütun, yarısı duvara gömülü olup, Antik Roma mimarlığında cephelerde görülen, Rönesans mimarisinde de tekrar yoğunlaşarak kullanılan plasterler şeklindedirler. Orta kısımları şişkin olan yivsiz sütunlar, aşağıdan yukarıya doğru daralan formdadırlar. Sütunların üzerinde yer alan başlıklar ise, akant yapraklarından oluşturulmuş olup, korint düzenindedirler.

Yapı, taşıyıcı sistem ve cepheler dışında birçok değişikliğe uğramış olsa da, başta beton olmak üzere demir, tuğla, cam ve ahşabın ilk yapımda kullanılmış olduğunu anlamak mümkündür.

Genel Değerlendirme

Karaköy'de Batı üslubunda inşa edilmiş sivil mimari örneklerinin önemli bir grubunu da Art Nouveau üslubundaki yapılar oluşturur. Bunlardan **Ziraat Bankası Hizmet Binası** (1910-1912), **Frej Apartmanı** (XIX.yüzyıl sonları) (Foto.: 9) **Laleli Çeşme** (1903-1904) (Foto.: 10), **Çinili Rıhtım Hanı** (1910-1911) (Foto.: 11) vb. yapılar, Art Nouveau üslubunun karakteristik cephe özelliklerini yansıtan örnekler niteliğindedirler.

Laleli Çeşme, yalak kısımlarındaki geometrik motifleri, yarım yuvarlak kemer formunda öne çıkma yapan saçakları ve natural çiçek motiflerinden oluşan askı çelenk kompozisyonu ile Art Nouveau üslubunun süsleme özelliklerini yansıtır. Laleli Çeşme'nin mimarı Raimondo D'Aronco'nun hazırladığı Yeni Tophane Çeşmesi Projesi (1896-1901) ve XX. yüzyılın başlarında hazırladığı Küçük Çeşme Projeleri natural bitki motifleri bakımından Laleli Çeşme ile büyük benzerlik içindedirler¹⁵.

Laleli Çeşme, öne çıkıntı yapan yarım yuvarlak kemer formlu saçakları bakımından aynı mimarın Şeyh Zafir Türbesi (1903-1904)¹⁶ ile, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan nişleri ile de yine Raimondo D'Aronco'nun

¹⁴ ANONİM, **Masonik Sözlük**, Ankara 1986, s. 122, 563, 565, 779.; H. YAHYA, **Yahudilik ve Masonluk**, İstanbul 1987, s. 160-161.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 151.

¹⁵ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 62-63.

¹⁶ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 95-97.

Mantova'daki mezarlık yarışması için hazırladığı B Şapeli Projesi (1903-1904) ile paralellik gösterir¹⁷.

Art Nouveau üslubunun hakim olduğu dönemde inşa edilen **Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası** (1910-1912)'nin cepheleri, bu üslubun özelliklerini net bir biçimde yansıtır. İnsan heykelleri ve kartallı armaları ile dikkat çeken yapının, natural çiçek, kase ve kurdele motiflerinden oluşan askı çelenk kompozisyonları, Art Nouveau üslubunun İstanbul'daki pek çok örneğinde yaygın biçimde karşımıza çıkar.

Tüm cepheleri aynı üslup özellikleri sergileyen Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası'nın, güneybatı (giriş) cephesinde altı adet korint başlıklı plaster ve üzerlerindeki saçak, antik Yunan ve Roma tapınaklarının arşitravlarını ve Rönesans yapılarının klasik saçak düzenini akla getirir. Bu cephenin de köşelerinde, deniz cephesinin köşelerinde olduğu gibi Art Nouveau üslubunun askı çelenk ve kase motifleri ile bir geminin ön bölümünde kanatlarını açmış vaziyette duran aşırı plastik şekilde işlenmiş kartal kabartmasından oluşan ve bir arma niteliğini taşıyan kompozisyon yer alır. Deniz cephesinde yer alan kadın ve erkek heykellerinin sanayi ve ticareti temsil ettiği konusunda yorumlar bulunduğu gibi, mason localarının kutsal kadın ve erkek kişisini temsil ettikleri de ileri sürülmektedir.

Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası'nın deniz ve giriş cephelerindeki yuvarlak kemerli birinci normal kat pencereleri arasında yer alan askı çelenkler, iki bölümden oluşmaktadır. Defne yaprağı ve meyvelerden oluşan askı çelenklerin ilk bölümü, birinci normal kat pencerelerinin kemerli üst kısmının ortasında yer alan bir triglifin iki yanına ucu püsküllü kurdelelerle bağlanmışlardır. Pencere kemerinin üzerini örtercesine iki yana sarkan bu simetrik askı çelenkler, birer sarkık kısımları olacak şekilde yuvarlak başlı çivilerle kurdelelere ortalarından tekrar tutturulmuşlar ve sonra serbest bırakılarak kemer alt seviyesinde bitirilmişlerdir. Yapıdaki ikinci askı çelenk motifi, ilk askı çelenk bezemesinin hemen üzerindeki pencerenin altında bulunan dikdörtgen bir çıkıntının iki yanından çıkmaktadır. Alttaki benzeri gibi simetrik düzeni ile, iki askı çelenk yuvarlak başlı çivilerle ortalarından tutturulmuş ve sonra uçları serbest bırakılarak kemerli pencere üzerindeki triglif üst seviyesinde bitirilmiştir. Aslında antik Yunan ve Roma mimarlığı kökenli olan askı çelenk bezemesi, yuvarlak başlı çivi motiflerinin

¹⁷ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 98.

askı olarak kullanılması ile daha çok Art Nouveau üsluplu cephelerde tercih edilmiştir.

Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası'nın deniz ve giriş cephelerinin üst köşelerinde, ikişer adet arma yer alır. Giriş cephesinin güney ve deniz cephesinin doğu köşelerinde yer alan, birbirinin aynısı iki arma, kabaca ahşap bir geminin baş üstüne tünemiş bir kartalı göstermektedir¹⁸. Geminin her iki küpeştesinin dış yanında uçan birer martı yer almaktadır. Giriş cephesinin kuzey ve deniz cephesinin batı köşelerinde yer alan diğer iki armada ise, geminin yerini dünya almıştır. Kürenin tam ortası yatay bir kuşakla sarılmış ve üzerine eşit aralıklarla biri tam ortaya gelecek şekilde yedi adet altı kollu yıldız yerleştirilmiştir. Daha yukarıda bir çubuğa dolanmış iki yılan görülmektedir. Heykeller gibi armaların da bu yapı cephesinde hangi nedenle kullanıldığı veya hangi anlamı ifade ettiği kesin değildir. Ayrıca kompozisyon olarak da herhangi bir geçmiş mimari üslup ile açık ve tam bir benzerlikleri yoktur. Ancak çeşitli mason cemiyeti kaynaklarında kartal, yılan, miğfer, küre, altı kollu yıldız gibi öğeler kutsal semboller arasında gösterilmektedir¹⁹.

Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası'ndaki yılan figürlerinin farklı kompozisyonları ile, cephelerindeki floral ağırlıklı süslemelerle dikkat çeken Art Nouveau üsluplu yapılardan Karaköy Gümrük Sokağı'ndaki **Generali Sigorta**

¹⁸ Türk Sanatında tek ya da çift başlı kartal figürleri kabartma olarak yapılar üzerinde güç sembolü ve arma olarak kullanılmıştır. Ancak buradaki gibi gemi, dünya, martı ve yılan figürleri ile kompozisyon oluşturan armalara benzer örnek mevcut değildir. Geçmişte Alman Elçilik Sarayı'nın çatı akroterlerinde, Prusya devlet arması olarak on adet çinko döküm kartal figürü mevcuttu. Berlin'de bir fabrikada çinko döküm olarak hazırlanan bu kartal figürleri Birinci dünya Savaşı sırasında kaybolmuştur. Bkz. G. MÜLLER-CHORUS, "A La Recherche des Aigles Perdus", **Das Kaiserliche Palais in İstanbul und Die Deutsch-Türkischen Beziehungen**, İstanbul 1989, s. 23-30.; M.YAVUZ, **19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Alman Mimarların Yaptıkları Mimari Eserler**, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Erzurum 2001, s. 217, Resim: 1,2,3. Alman Elçilik Sarayı'nın bu kartal figürleri, Berlin-Kaiser Wilhelm I. Sarayı'nın akroterlerindeki örneklerle büyük bir benzerlik içinde olup, başları ileri dönük kanatları da açıktır. Bkz. M.YAVUZ, **19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Alman Mimarların Yaptıkları Mimari Eserler**, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Erzurum 2001, Resim: 252.

¹⁹ ANONİM, **Masonik Sözlük**, Ankara 1986, s. 122, 563, 565, 777.; H. YAHYA, **Yahudilik ve Masonluk**, İstanbul 1987, s. 160-161.; A.T.ERGİN, **T.C.Ziraat Bankası Karaköy Hizmet Binası Restorasyon Projesi**, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s.151.

Binası (XIX.yüzyıl sonları) ve Karaköy Bankalar Caddesi'ndeki **Minerva Han** (1911-1913)'da da karşılaşmak mümkündür.

Natural çiçek motiflerinden oluşan floral bezemenin hakim olduğu, Art Nouveau üslubunun önemli örneklerinden biri de, **Frej Apartmanı** (XIX.yüzyıl sonları)'dır. Yapıda bitkisel mi yoksa böcek, arı veya kuş figürü mü olduğu tam anlaşılamayan motiflerle plastik bir biçimde işlenmiş kartuşlar görülmektedir. Kartuşlardaki bu bitki-hayvan karışımı bir stilizasyon sergileyen işleniş biçimi, Art Nouveau üslubuna, aşırı plastik ve ışık-gölge oyunlarına müsait işlenişleri de Baroğa işaret etmektedir.

Frej Apartmanı'nda, iç-içe silmelerden oluşan yuvarlak kemerli ve yüzeyden ileri taşkın alınlıklar ve bunların üzerindeki genç-erkek heykelleri, Barok dönem yapılarında, cephelerde kullanılan hareketli heykelleri akla getirmektedir²⁰. Dolayısıyla yapıda Art Nouveau ve Neobarok üsluplarının bir arada kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Floral süslemeleri ve aşırı hareketli cephe düzenlemeleri ile Galata Karakolu (1897)²¹, Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi 23 numaradaki apartman (Foto.: 12) (XX.yüzyıl başları)²², Beyoğlu'nda Botter Apartmanı (1900-1901)²³, Beyoğlu Mis Sokak numara 21'deki konut (XX.yüzyıl başları)²⁴ Frej Apartmanı ve Ziraat Bankası büyük bir üslup benzerliği içerisindedirler.

Merkez Rıhtım Han (1912-1914) zemin ve birinci kat cephelerinde beton malzemeye derzlerle rustik duvar görünümü verilmesiyle, Rönesans yapılarının alt

²⁰ Türk Sanatının ilk bağımsız insan heykellerine, VIII.yüzyılda Göktürkler'de rastlanır. Moğolistan'daki **Kültigin Mezar Anıtı**'ndan çıkarılan bu heykeller, Kültigin'e karısına ve yakınlarına aittir. Göktürkler'den sonra Uygurlar ve Gazneliler'e ait bağımsız ve rölyef karakterli heykeller yapılmaya devam etmiştir. **Kızıl**'da bulunmuş insan heykeli, **Sorguç**'ta çıkarılmış at başı heykelleri Uygur heykellerine örnek olarak gösterilebilir. Gazneliler'in X.-XI.yüzyıllardaki figürlü süslemeleri daha çok mermer ya da ahşap levhalar üzerine insan, hayvan ve hayali yaratıkların birbiriyle olan ilişki ve mücadelelerini konu alan kabartmalar şeklindedir. Bkz. H.GÜNDOĞDU, **Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik**, (İstanbul Üniversitesi Sanat tarihi Bölümü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1979, s. 34-44.

²¹ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 73.

²² D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s. 141.

²³ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s.82.

²⁴ D.BARILLARI-E.GODOLI, **İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları**, (Çev. A. Ataöv), İstanbul 1997, s.143.

kat cephelerindeki duvar örgü tekniğini yine antik gelenekli plasterlerin kullanılmış olmasıyla Neorönesans ve Neoklasik üsluplarını düşündürür. Balkonsu çıkmalar, konsollar ve iç-içe silmelerden oluşan kırık ve dalgalı hatlı saçakların oluşturduğu aşırı hareketli ve ışık-gölge kontrastına müsait cephe düzeni ile baroğu, giriş akslarının son katla birleştiği noktalarda balkon altlarına denk gelen iki ucu volüt biçiminde kıvrılarak aşağıya sarkan askı çelenk motifleriyle ve kuzeybatı cephede, zemin ve birinci kat saçaklarını taşıyan konsolların makara motifleri şeklinde işlenmesi ile de konumuz olan Ziraat Bankası'ndaki Art Nouveau üslubunu ortaya koymaktadır.

Çizim 1 : Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası Birinci Normal Kat Planı
(A.T.Ergin'den İşlenerek).

Çizim 2 : Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası Giriş Cephesi
(A.T. Ergin'den İşlenerek).

Foto 1 : Sebah ve Joaillier'e ait Önde Weiner Bank Verein Binası, Arkada Küçük Mescidi Konu Alan Fotoğraf (E. Eldem'den).

Foto 2 : Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası'nın Giriş ve Deniz Cephelerinden Genel Görünüm.

Foto 3-4 : Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası Giriş Cephesinin Sağ ve Solunda Yer Alan Kartallı Armalar.

Foto 5 : Ziraat Bankası Karaköy Şubesi Hizmet Binası Giriş Cephesinden Ayrıntı.